

ԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ

ին Հունաստանի լեգեներներն ու առասպելները, որոնք մեզ են հասել դարերի խորքից, առ այսօր էլ պահպանել են իրենց արդիականությունն ու գեղարվեստական բարձր արժեքը: Դրանք մշտնջենական գանձեր են, համամարդկային հարստություն: Անտիկ գրականությունը մշտապես ներշնչանքի աղբյուր է հանդիսացել ականավոր գրողների, նկարիչների, քանդակագործների համար, ովքեր ոգեշնչվելով արարել են բարձրարվեստ ստեղծագործություններ:

Ինչ վերաբերում է սույն ժողովածուին, ապա այստեղ մեկտեղված են հունական դիցաբանության լավագույն նմուշներից յոթը՝ կերպարանափոխությունը պատկերող հատրնտիք լեգեներներ, որոնք ենթարկվել են գեղարվեստական մշակման և դարձվել չափածո: Գրքի նկարագարողումների համար կիրառվել են անվանի նկարիչների կտավները:

ՆԱՐԻՆԵ ՄԿՐՏՈՒՄՅԱՆ

ՀԵԼԵՆԱԿԱՆ

ԼԵՔԵՆԴՆԵՐ

ԵՐԵՎԱՆ-2013

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԴԱՓՆԵ	4
ՆԱՐՅԻՍ	20
ՍԻՐԻՆ ԳՍ	38
ԱԿՏԵՈՆ	52
ԱՐԱՔՆԵ	68
ԱԴՈՆԻՍ	84
ՖԱԵՏՈՆ	100
ԾԱՆՈԹԱ ԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	129

Դափնե

Թե ինչպես
հավերժահարս
Դափնեն ծառ
դարձավ...

Մա մի լեգենդ հելլենական,
Որ դարերից վաղնջական
Քերանացի հասել է մեզ,
Չի մոռացվել, կորել անտես:
Մտում են, թե օրերում հին
Մպոլլոնը՝ Չեսի որդին,
Լուսանանանչ, ոսկեգանգուր,
Քոց-աչքերում ցասում ու հուր,
Վրեժ լուծեց ժանտ Պիթոնից՝
Տրեշավոր, դժխեմ ու պիղծ:
Քաջագուկը չարփին հաղթեց.
Քյուր նետերով դիպուկ զարկեց,
Մնչնչացած փոեց գետնին
Մարսափազդու նենգ օձի դին:
Տնչեց պեան դյուցազնական՝
Յնծուն երգը հերոսական,

Չունված պիթյան Ապոլլոնին՝

Չարագործին կործանողին:

Գելուսացին՝ լույսի աստված,

Խավարի դեմ հաղթանակած,

Խրոխտապանծ, անհաղթ, անպարտ

Շուրջն էր գննում հպարտ-հպարտ՝

Արծաթաձույլ գեներ ուսին,

Երբ նկատեց ժիր էրոսին,

Ով աղեղն էր լարում փութկոտ,

Չարաննի ու ծիծաղկոտ,

Յուր հերթական գոհին գտած,

Հրնվանձնով լի բերանը բաց:

-Էհե՛յ, փոքրի՛կ, սիրո՛ւ աստված,

Ինչո՞ւ ես դու այդպես զինված,

Ինչի՞դ է պետք գեներ ահեղ՝

Նետ ու կապարն, ոսկե աղեղ:
Նետահի՞գ ես դու քեզ կարծում,
Պւծե՞րդ ես արդեն փորձում,
Տե՛յ, նորածի՛լ խակ պատանյակ,
Փա՞ռք ես տենչում, թե՞ մրցանակ:
Չկա ինձ պես աղեղնահիգ,
Այս Պիթոնին հապա մտիկ,
Որ քիչ առաջ սպանեցի,
Բերանփսիվայր զգետնեցի:
Իսկ էրոսը գանգրածամիկ,
Որ սուրում էր ինչպես քամին,
Արագոտն ու ոսկեթև,
Մրաթոիչ, սյուֆից թեթև,
Մարդկանց բաշխում
Անհագուրդ սեր,
Տապնեպորեն գերում սրտեր՝

Ընծայելով երջանկություն,
Տրայր՝-տարփանք,
Տուր՝-ջերմություն,
Բիրտ խոսքերից հույժ սրտնեղեց,
Մպոլլոնին ձեռաց նեղեց:
-Մասկած չկա, որ հմուտ ես,
Բայց իմ նետը կխոցի քեզ,
Միշտ կրերի ու տառապանք,
Ոչ թե՛ սիրո անհուն բերկրանք:
Մյսպես ասաց կիթերուհու
Պրդին հերոս՝
Լուսաժպիտ անգութ էրոսն,
Ու թափ տալով շողուն թևերն,
Մնմիջապես սլացավ վեր,
Մայրկենապես հասավ Պառնաս՝
Մվիրական ու երկնահաս:

Մա կապարնից գեւնքը հանեց,
Միրահարույց ոսկյա նետը
Մխոյանի սիրտը խրեց,
Մեկ այլ նետով՝ սերը մարող,
Չրկանքներ և կսկիծ բերող,
Տեգ Դափնեի արտին դիպավ՝
Պատճառելով մորմոք ու ցավ:

Մպոլլոնը սիրահարվեց,
Խեղճը գլխից լրիվ մաղվեց,
Յնծուքյունից ելավ երկինք,
Պատեց նրան սիրառատ կիրք:
Իր ողջ կյանքում չէր տեսել դեռ
Մյդքան գերող, վնիտ աչքեր,
Մայելչատես, հեզամարմին,
Չնաշխարհիկ, նազանի կին,

Մարմարի պես ներմակիրան,
Արմաղաշուրթ դյուրիչ բերան,
Փարթամաժամ, գեղագանգուր,
Խեթ հայացում՝ կրակ ու հուր:
Անձանոթին հենց նկատեց,
Իսկույնեթ նրան ատեց,
Փախավ Դափնեն լեղապատառ,
Այծյամի պես սուրաց անտառ:
- Աա՛նգ առ, քնքո՛ւշ հուրի-փերի,
Պարձել եմ ես սիրուդ գերին,
Հավերժահա՛րս գեղեցկագույն,
Անխիղն ես դու, անագորույն:
Մի՛ գավեցրու սիրտս լցված,
Խոլ պատանու նետով խոցված,
Շանթառափի գավակն եմ ես,
Աանգնի՛ր մի պահ,

Մայի՛ր ինձ, տե՛ս,
Մարլլոնն եմ աստվածագուն,
Քափնե՛, կա՛նգ առ,
Ո՛ւր ես վագում:
Ճողոպում ես եղնիկի պես,
Մի՞թե այդքան զազիր եմ ես,
Որ գարշում ես դու ինձանից,
Որ ատելով ատում ես ինձ:
Մուգե՛ս՝ ոսկյա ֆնարն առնեմ,
Քեզ գովերգեմ, ներբող երգեմ,
Մուգե՛ս՝ սիրտս հանեմ-տամ ֆեզ,
Քայց մենակ թե ինձ չմերժես:
Վար կրեբեմ երկնից աստղեր,
Մնվիրեմ անմոռաց սեր,
Մպարգեմ երջանկություն,
Մստվածային երանություն,

Միայն, հոգի'ս, իմը լինես,
Միայն թե դու կինս լինես...

Պափենն շտապ, շնչակտուր
Մլանում էր արշավասույր,
Տեսնում էր նրան ահեղ
Ապուլոնը արծաթադեղ,
Ցանկանում էր նեպոլ բռնել,
Միրատարփիկ գիրկը առնել...
-Տա'յր իմ Պենես, օգնի'ր, փրկի'ր,
Քացվի'ր գետին, ինձ կլանի'ր,
Խլի'ր ինձնից տեսքս չճնաղ,
Քերում է այն արցունք ու ցավ:

Անույսի խնդիրք-աղաչանքը,
Տոգուց բխած թախանձանքը

Տեղ նուտեղը իրագործվեց,
Ողջ մարմինը մեկեն թմրեց,
Վերափոխվեց, կապեց կեղև,
Ճոխ վարսերը դարձան տերև,
Ճյուղ-թևերով երկնակարկառ
Դափնեն դարձավ գեղանի ծառ:
Մպոլլոնը՝ խենթ սիրահար,
Դառնահառաչ ու վշտահար,
Մնիռն ցավից հուսահատված,
Մնպատասխան կրքից վառված՝
Միրապապակ փարվեց նրան՝
Մազուկ ծառին բարակիրան:

-Միս, Դափնե՛, հոգի՛ս,
Դու իմ սրտի տեր,
Ինչո՞ւ թողեցիր

Լփված ու անտեր,
Երես թեֆեցիր,
Ինձնից հեռացար,
Մերս մերժելով՝
Պափկեժառ դարձար,
Տիմա ո՞նց ապրեմ,
Սա՛, առանց քեզ,
Տիմա ի՞նչ անեմ,
Մի՛, ի՞նչ անեմ ես...

Անյու ծասիրտը,
Որ ժամեր առաջ
Տուժկու Պիթոնին
Տաղթած, սիգապանձ
Քնար էր ածուժ,
Զվարթ թևածուժ,

Եղավ լիովին
Օւաթափ, անգոր,
Տրտում ու մոլոր,
Անհույս սիրավոր,
Ցավից՝ վիրավոր...

- Դեռ լսում եմ տրոփյունը,
Մրտիդ անդուլ բաբախյունը,
Այս, ողջ ես դու, ապրի՛ր անմեռ
Հուր-հավիտյան, հավերժ, հավետ,
Իմ դիցուհի՛ կանաչավարս,
Տանջված հոգուս անհա՛ս երազ,
Փափագում եմ, որ առհավետ
Լինես ինձ մոտ, լինես ինձ հետ,
Պսակ կրեմ՝ քո նյուդերից,
Բուրումնալից տերևներից,

Քնարս միշտ գուգես շքեղ
Պերնանֆոլդ կանաչագեղ,
Չթորշումես, մնաս դու հար
Բուրումնավետ, մշտադալար:

Մտում են, թե այդ օրվանից՝
Չարարաստիկ ու դառնալից,
Մրվեստի մեծ հովանավոր,
Վսեմափառ ու լուսավոր
Մպոլլոնը տխուր-տրտում,
Խոր կորստի դարդը սրտում
Գափնիներ է կրում առմիշտ՝
Տոգում թախիծ, կսկիծ ու վիշտ:
30.10.12.-01.11.12.

Նարցիս

Թե ինչպես
ինքնահավան
Նարցիսը
ծաղիկ դարձավ...

Պիտե՞՛ք արդյո՞ք, որ նարգիզը՝
Միրունատես, նագանի,
Պարեր առաջ՝ անչափ վաղուց,
Եղել է սեգ պատանի:
Թե ինչու է ծաղիկ դարձել,
Զրկվել մարդու կերպարից,
Պու՛ք կիմանա՛ք՝ ընթերցելով
Աս-լեգենդը թախծալից:

Պատմում եմ, որ Հունաստանում
Հին դիֆերի ժամանակ
Այրում էր մի գոռոզամիտ,
Ինֆնահավան պատանյակ:
Բարեկազմ էր, վայելչագեղ,
Ալիֆ-ալիֆ ծամերով,
Պայծառաչվի, ամուր, թիկնեղ,

Պերված-տարված իրենով:
-Միակն եմ ես ողջ աշխարհում
Պեղեցկաշուք, առինքնող,-
Արկնում էր Նարցիսն անվերջ՝
Անճնամեծար, ինքնագով,-
Չկա ոչ ոք ինձ հավասար,
Իմ վեհ սիրուն արժանի,-
Բարբառում էր հպարտաբար
Ամբարտավան պարմանին:
Եվ մերժելով շնորհները
Աֆրոդիտե դիցուհու՝
Բնակվում էր մեն ու մենակ,
Առանց արտի տիրուհու:

Ան Նարցիսը շատ էր սիրում
Թավուտ գնալ, որս անել,

Համույր որսալ, թռչուն գարկել
Մամ էլ՝ պարապ թափառել:
Մի անգամ էլ, թե ոնց եղավ,
Արահետից խոտորվեց,
Մանաչահյուս անտառուտում
Հանկարծակի մոլորվեց:
Էֆոն՝ փերին արձագանքի,
Միրահարվեց Նարցիսին՝
Նկատելով պատանյակին՝
Ինֆնահմա, պաղ ու սին:
Միրափափագ և վախվորած՝
Թաֆնվելով թփուտում,
Հավերժահարսն այդ ամոթխած
Շածուկ նրան էր դիտում:
-Ո՞վ կա այստեղ,- գոչեց տղան՝
Լուռ գննելով իր չորս դին:

© 1998 WETA-TV

-Այստե՛ղ,- թնդաց արձագանքը՝

Էֆոն՝ համրիկ ու լոփն:

-Ո՞վ ես արդյո՞ք, մոտի՛կ արի,-

Ասաց խրոխտ, կերկերուն:

-Արի՛,- հնչեց արձագանքը՝

Երկարաշունչ, գրնգուն...

Վահանակիր Զեսի կինը՝

Պժնի Հերան գայրացած՝

Տամրացրել էր փերուն ընդմիշտ՝

Պարձնելով լուսկյաց,

Պրա համար նա պապանձված,

Տամրալեզու, լուռ ու մունջ

Արկնում էր վերջին բառը,

Արձագանքում համրաշունչ:

Միմֆան կարծեց, թե Նարցիսը

Իրեն իր գիրկն է կանչում.
Պոռոզասիրտ արարածին
Տակավին չէր ճանաչում:
Քաղցրաժպիտ, բազկատարած
Պիցանույշը կրակոտ
Խելակորույս, ինքնամոռաց
Փութանեմեց նրա մոտ:
-Մի կո'ղմ քաշվիր,
Այ անպատկառ,
Ինձ չդիպչե'ս, գնա ե'տ,
Լավ է՝ մեռնեմ, քան շարունակ
Լինեմ կողքիդ ու քեզ հետ:
Աբարիշտը՝ սաստիկ դաժան,
Մոտրեց սիրտը սիրահար,
Փախավ էֆոն այդ անարժան,
Բիրտ վարմունքից վշտահար:

Ան այսօր էլ փերին խոլոր
Արցունքներ է շաղ տալիս,
Պառնաթախիծ, վշտամոլոր
Արձագանքում ու լալիս:

Եվ որոշեց Աֆրոդիտեն՝
Շովածնունդ, փրփրածին,
Մի լավ դաս տալ, հավետ պատժել
Ինքն իրենով գերվածին,
Որ մերժում է հեգ կույսերի
Չուլալ սերը անաղարտ,
Վերջ է տալիս իդձ-հույսերին
Պոռ պահվածքով մեղապարտ,
Որ չի հարգում, չի մեծարում
Իրեն՝ շենշող կիպրուհուն,
Շաղկափփիթ, գեղեցկանագ,

Պսկեգիսակ դիցուհուն:

Միպրոսածինն այնպես արեց,

Որ Նարցիսը մեկընդմիջտ

Միրահարվի ինքը իրեն,

Տեսնի կսկիծ, սուգ ու վիշտ,

Վապաշալից կրճից այրվի՝

Միրահառաչ, տրտմամաշ,

Անպատասխան սիրուց հալվի,

Քիչ-քիչ լինի հալումաշ:

Գարնան մի օր, երբ Նարցիսը

Մոտիկ գնաց վտակին,

Որսից հոգնած և ծարաված՝

Հագուրդ տալու պապակին,

Բյուրեղային ջրի միջին

Չֆնաղ էակ նկատեց,

Տրաշագեղ արարածով
Ամբողջովին գմայլվեց:
Պլխի չընկավ, որ շարմաղան
Երիտասարդն այդ թովիչ
Ինքն է, որ կա, արտացոլքն իր՝
Պրավչադեմ, հմայիչ:
Ակնասեեռ նայում էր լուռ
Չինջ, ջրեղեն հայելուն,
Չէր կշտանում ակնահանո
Ցոլք-տեսիլքին հայելուց:
Թևատարած մոտենում էր,
Մեկում էր, որ համբույր տա,
Միրատոչոր, հրաբորբոք
Բոց-տենչանքին հագուրդ տա:
Ցավոք, նրա հուր-շուրթերը
Պիպչում էին ջրերին,

Տպարտութեան հետեանքով
Պարձել էր նա իր գերին:
Տամակվելով բունն սիրով՝
Խելիք գլխից թոցրեց,
Պետելիք մտքից հանեց,
Քուն ու դադար կորցրեց,
Մտացնոր ման էր գալիս,
Մականում էր, կուրծք ծեծում,
Ինքը իրեն հարց էր տալիս,
Խորունկ ցավից հեծեծում.
-Պ՞ով ես, ասա՛, գո՛յ անծանոթ,
Խարտիշահե՛ր գեղանի,
Լսո՞ւմ ես ինձ, դե շուտ խոսի՛ր,
Պատասխա՛ն տուր, ճա՛յն հանի:
Մի կողմ թողած գոռոզություն՝
Ընկել եմ քո ետեից,

Այ սառնասիրտ, դաժա՛ն, անգո՛ւթ,
Ինչո՞ւ ես գուր մերժում ինձ:
Պտույ-գլխույ հմայել ես,
Հպարտ սիրտս գողացել,
Լոկ քո մասին մտածելով՝
Պարծանքս եմ մոռացել:
Ե՛լ, դո՛ւրս արի ջրի միջից,
Է՛լ խելֆահան մի՛ անի,
Այս, ինչո՞ւ ես ինձ անտեսում,
Այ անողորմ պարմանի:

Շարցիսն ընկավ մտքերի մեջ,
Շորեն նայեց գետակին,
Յուր պատկերը այնտեղ տեսավ,
Պղբը կապեց լալագին.
- Ա՛յ իմ գլխին, մինչե հիմա

Ինչպես չէի հասկացել՝
Ինքս ի՛նձ եմ սիրահարվել,
Ինքս ինձնո՛վ հիացել:
Երանի՛ թե կարենայի
Տարանջատվել ու գատվել,
Երկու անձի վերածվելով՝
Պնշող ցավից ազատվել:
Համոզված եմ, որ շատ շուտով
Ողջ ու ժերս կլինեն,
Եվ կայցելեմ մութ Հադեսին՝
Մոռալատես ու դժիտեմ,
Ամահանամ դեռարողբոջ,
Հագիվ ծաղկած, կթոշնեմ,
Արդ զգում եմ մահվան շունչը՝
Սհասարսուն, ժանտադեմ:

Խեղճ Նարցիսը կամաց-կամաց
Պուլը գցեց, դալկացավ,
Վերջին անգամ ջրի միջի
Լույս-պատկերով հիացավ,
Հյուժվեց, ցնդեց, ինչպես ցողը,
Որն արեգի շողի հետ
Սնէանում, չֆանում է
Հար-հավիտյան, առհավետ:
Սնդ՝ առափնյա խոտի վրա,
Շեկ գլուխը հեզ կֆեց,
Արտասովաթոր, հուսակտուր
Մահկանացուն լուռ կնֆեց:
Հեկեկացին նիմֆաները,
Էֆոն նույնպես լաց եղավ,
Պառնալեղի արցունք թափեց,
Հոգում՝ լիֆը վիշտ ու ցավ:

Ըղ ձանույշներն իսկույնսեթ
Պիակի շուրջ խմբվեցին,
Նրա համար գեղեցկագարդ
Պողտրիկ շիրիմ սարքեցին,
Բայց քիչ հետո նկատեցին,
Ար նարցիսը վերացել,
Բուրումնաշատ ու նրբագեղ
Մահվան ծաղիկ է դարձել,
Թախծադալուկ ու սիրավեր,
Դեղնաթերթիկ, գլխիկոր,
Տառապագին սիրուց տանջված,
Վշտալուկ ու վիրավոր:

02.11.12.-04.11.12.

Միրինգա

Թե ինչպես
հավերժահարս
Միրինգաը եղեգ
դարձավ...

Հովիտներում ու լեռներում,
Օտոստանում կուսական
Քնակվում էր ահեղ Պանը՝
Խարդախ Հերմեսի տղան:
Պիոնիսի՝ գինուց հարբած
Շֆախումբն էր ուղեկցում,
Այծամարդու՝ ֆավնի տեսնով
Ճամփորդներին վախեցնում:
Տիրակալն էր անտառների,
Հոտի, նախրի պահապան,
Հովիվների հովանավորն
Ու սատարը բնության:

Հավերժահարս Դրիոպեի
Հրեշակերպ այծ-որդին
Ուներ անչափ տարօրինակ,

Չարհուրելի արտաքին:

Մյծմորուհով, այծի ոտով

Միսամարդ էր, կիսաայծ,

Քաղի նման եղջյուրներով

Մրտասովոր արարած:

Պանը երբ որ աշխարհ եկավ,

Մայրը տեսքից սահմոկեց,

Մեօրիկ բախտն անիծելով՝

Մյլանդակին շուտ լքեց:

Տնարագետ գող Հերմեսը

Իր գավակին գիրկն առավ,

Մրբագնագույն վես Օլիմպոս՝

Մստվածների մոտ տարավ,

Իսկ դիմերը վեհանձնական,

Շանրարարո ու լրջմիտ,

Տենց որ տեսան ծիծաղաշարժ

Պան-սատիրին այդ հտպիտ,
Չդիմացան ու փոթկացին
Աղմկալից հրնվանֆով,
Հոհոացին, ծանակեցին
Անգուսպ քրքիջ-ծիծաղով:
Անհարգալից ժպիրի վարքից
Խեղկատակը նեղսրտած՝
Լքեց պայծառ նստավայրը,
Պոխ պալատներն ու գնաց,
Մտավ թավուտ անտառները՝
Անաչափող, ծաղկազարդ,
Փախավ դեպի սեգ սարերը՝
Քարճրաքերճ ու հարագատ...

Հովվություն էր անում այնտեղ,
Քաղցրիկ շվին էր փչում,

Չմայլելի ելեէջով

Փերիներին մոտ կանչում:

Միմֆաները՝ ոգիները

Աղբյուրների, գետերի,

Չմրուխտապատ հովիտների

Ու թավշազարդ լեռների,

Ականջալուր ըմբռշխնելով

Հնչյունները դյուրթական,

Պեղադալալ, հոգեհմա,

Մեղրածոր ու մոգական,

Խմբվում էին շուրջանակի՝

Աշխուժորեն խայտալով,

Չվարթացած ու ցնծագին

Ինճամոռաց պար գալով:

Աղմկասեր և այծոտն

Պանը նրանց հետևում,

Մատիրների ուղեկցությամբ
Պոռպոռում էր, թռչկոտում,
Քաղի նման ցատկոտելով՝
Խմբապարհն մասնակցում,
Չվարճանալից ոգևորված՝
Չայնը գլուխն էր գցում:
Շուրջրոյորը՝ խիղճ-բերկրություն,
Ողջ բնությունն էր պարում,
Երբ հրնվում էր այծ-աստվածը,
Տոն էր ասես անտառում:
Իսկ տվնջյան հրոտ տապին
Օաֆնվում էր թփուտում
Կամ գովասուն ֆարանձավում
Մրափում էր, ֆուն մտնում:
Քայց վա՛յ նրան, ով որ ֆավնի
Նինջ-անդորրը կիսախտեր,

Յասունալից մարդասպան
Քաղցր նիրհից կհաներ:
Չայրագնելով նա կարող էր
Շանր երազ առաքել,
Անակնկալ հայտնվելով՝
Մարսափելի վախեցնել,
Պանական ահ առաջացնել
Անցորդների մոտ օտար՝
Դարձնելով ահաբեկված,
Վեհերոտ ու դիվահար:
Անողո՛ք էր ցամառն պահին,
Քայց եթե չէր բարկանում,
Միրալիք էր, մեծահոգի,
Քարի՛քներ էր միշտ անում...

Թե ոնց եղավ, խենթ էրոսը

Լարեց աղեղն ու թեթև,
Պիրթ հարվածով Պանի սիրտը
Խրեց նետը ոսկեթև:
Եվ վերջինս սիրահարվեց
Հավերժահարս Սիրինգսին,
Ով գնում էր որսորդության՝
Նետամանը մերկ ուսին,
Նետ-աղեղը՝ ձեռքը բռնած՝
Պրաստեղում պտտվում,
Չորսբոլորը լուռ գննելով՝
Վիթ ու այծքաղ էր փնտրում:
Շատ նման էր կորովաձիգ
Արտեմիսին հմայիչ,
Պիցուհու պես կարճափեշ էր,
Նորատի ու գրավիչ:
Նրբանագուկ այդ գեղուհին

Մնողորմ էր, անհոգի,
Վայրագորեն անտեսում էր
Մերիժ սերը ամենի,
Միրահետող ասպետներին՝
Տոգատար ու սրտացավ,
Պատնառում էր անասելի
Ծով-դառնություն, վիշտ ու ցավ:
Մերժեց նաև այժամարդուն,
Մոտրեց սիրտը սիրահար,
Տգեղ տեսից ահասարսափ,
Վաշահար և շանթահար
Մուրաց փերին հողմի նման,
Վազեց, աչքը ուր կտրեց,
Մրա առջև հանկարծակի
Լայնահուն գետ հայտնվեց:
Արտասովալից դիցանույշը,

Չեմքերն առաջ պարզելով,
Պիմեց գետի զորեղ աստծուն՝
Պուժ-փրկուժյուն հայցելով:
Տերը լսեց աղերսանքը,
Պեղեց կուհուն աննկուն
Մարեկցելով սարեց եղեգ՝
Քարակամեջք ու նկուն:
Իսկ տարփատենչ այժ-սատիրը
Պագշոտ գգվեց եղեգին,
Փաղաֆշելով պիրկ մարմինը՝
Համբույր տվեց կաթոգին:
Տիրեց Պանը, տիրեց սաստիկ,
Որ դիցուն հին աղվորիկ
Լեց հրեն ու մեկընդմիշտ
Պարձավ մատղաշ եղեգնիկ:
Մեղմ սոսափեց թշվառ փերին,

Հեզանագիկ օրորվեց,
Պախժեց Պանը, թախժեց սաստիկ,
Հոնգուր-հոնգուր արտասվեց:
Մի ֆանի հատ եղեգ հատեց,
Մեղրամումով ագուցեց,
Ի հիշատակ սեր-Սիրինգսի,
Մրինգ անունը տվեց:

Մսում են, թե այսուհետև
Մարդաայծը տրտմաշունչ
Մվագում է այդ գործիքով
Մեղեդիներ ֆադգրահունչ:
Մինչև հիմա չի մոռացել
Ըղձանույշին սիրասուն,
Հավերժահարս-եղեգնուհուն՝
Մագելի ու նրբասուն:

08.11.12.-09.11.12.

Ակտեոն

Թե ինչպես
Ակտեոնը
բարեկազմ եղջերու
դարձավ...

Ռրախտային Դելոս կղզում
Աշխարհ եկան երկվորյակ
Չֆնադադեմ Արտեմիսն
Ու Ապոլլոնը ցոլարձակ:
Ամպրոպային շանթ-Դիոսի
Աղջնակն էր գեղուհին,
Քաջակորով և անվրեպ
Պրսորդության դիցուհին:
Հոգ էր տանում գազանների,
Մարդկանց համար հողեղեն,
Այանք շնորհում ծիլ ու ծաղկին,
Պորգ-ժածկույթին բուսեղեն,
Քարեմաղթում ծնունդները,
Ամուսնություն, հարսանիք՝
Ցանկանալով, որ գույգերը
Ազգմեն ամուր ընտանիք:

Անատագու՛թ Արտեմիսը
Ծննդկանին սատարում,
Աստվածային մեծ գորուքյամբ
Շատ ախտեր էր դարմանում,
Պորովալից հոգածուքյամբ,
Արեկցուքյամբ իր անանց
Վայելում էր ակնածանքը
Տելլադայի ողջ կանանց:

Տմայիչ էր աստվածուհին,
Ծաղկահասակ, բարեսես,
Նրա գմբուխտ-աչուկներից՝
Արծվի նման սրատես,
Չէր վրիպում ոչ մի ավար՝
Ո՛չ խազալը երկյուղած,
Ո՛չ թոչնակը, ո՛չ հովազը,

Ո՛չ վարագր հերսոտած:

Մղեղնագեն, աշտեն ձեռքին,

Հանդերձանով կարնափեշ

Թափնվում էր ծառերի մոտ՝

Մաղարթախիտ, բարձրուղեշ,

Ռստրդուհու փորձառությամբ

Նշան բռնում, հարվածում,

Յուր հերթական զոհ-թիրախին

Անշնչացած ցած գցում:

Երբ ֆայում էր վեհաւանչ

Դելոսուհին պանծալի,

Նիմֆաների ուղեկցությամբ,

Խիղ-բերկրությամբ ցնծալի,

Պարուրվում էր շրջակայքը

Աւրախաձայն գոռոցով,

Զվարթագին ֆրֆիջներով,

Քարակների հաչոցով:

Արսից հոգնած՝ Արտեմիսը

Շփամբով, նազենազ

Մյցելում էր աղեղնաձիգ

Մպոլլոնին ոսկեմազ,

Այլ զարկելով զառ քնարի

Պերնահնչյուն լարերին՝

Մխորժալուր մեղեդիով

Մախարդում էր բուրբին,

Շնորհաշատ մուսաներին,

Փերիներին պարացնում

Եվ պաշտելի քույրիկի հետ

Խմբապարին մասնակցում:

Շոգ կեսօրին՝ կիզիչ տապին,

Մստվածուհին հեռանում,

Քաշվում էր զով վիմանձավր,

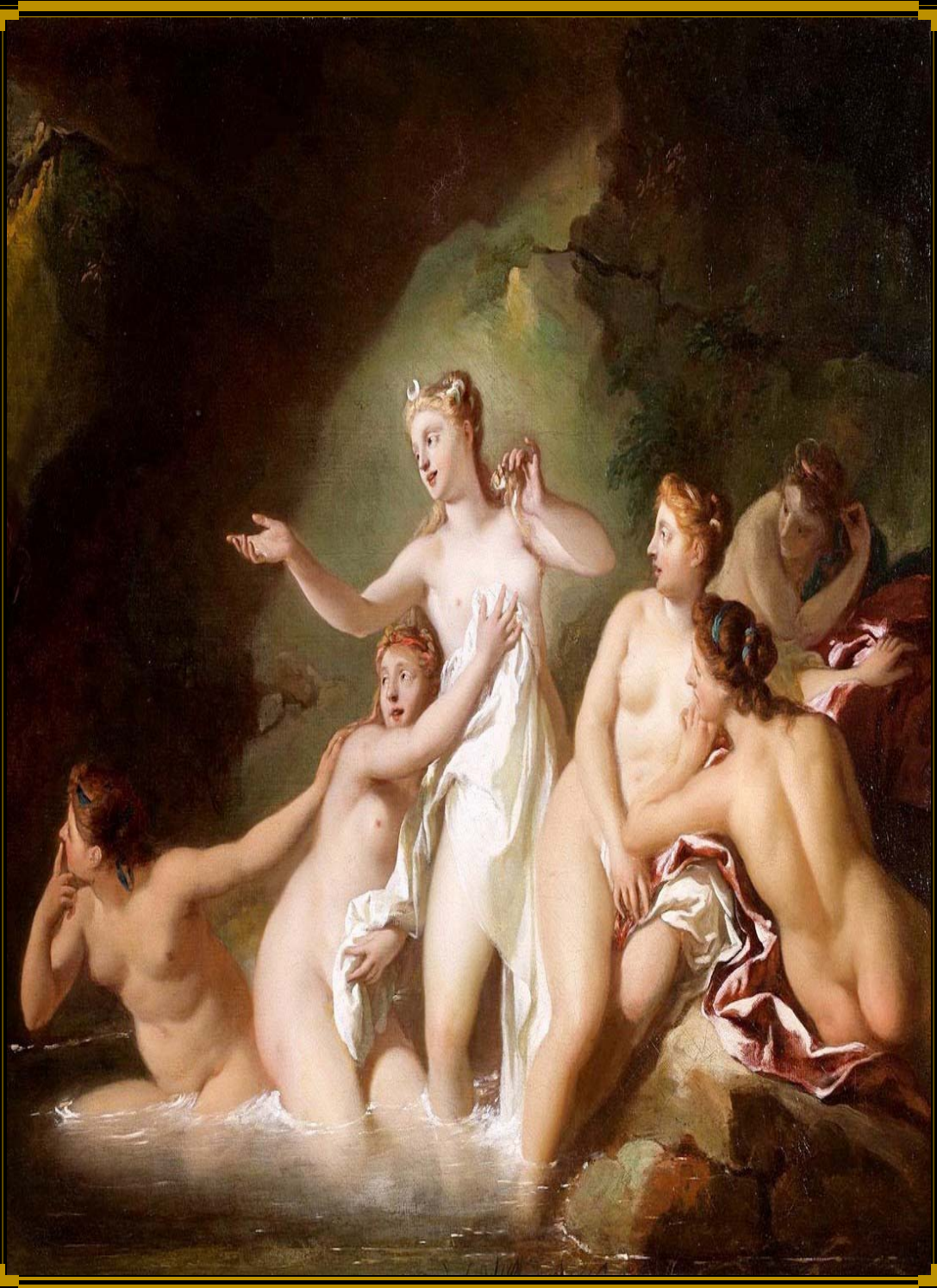
Պաղ ջրի մեջ լողանում,
Բայց վա՛յ նրան, եթե մեկը՝
Մահկանացու արարած,
Միաթարեր սուրբ անդորրը
Մամ կտեսներ մերկացած:

Պատմում են, որ մի երկրավոր՝
Ակտեռը պատանի,
Տեսել է սեզ Արտեմիսին
Մերկամարմին, հոլանի...
Երիտասարդն ամռան շոգին
Ընկերների հետ մեկտեղ
Միթերոնի անտառներում
Փնտրում էր լի որսատեղ:
Միջօրեին, երբ որ տոթը
Մհագնացավ, սաստկացավ,

Պատանյակը որսկաններից
Տեռանալով խորացավ
Առ հայտնվեց Գարգափիայի
Տոփտում՝ բուրյան ու ծաղկուն,
Մվիրված քաջ, արիասիրտ
Արսորդության դիցունհուն:
Օլիմպիական լոռություն էր
Իշխում այնտեղ ամենուր,
Մհում էին եղեմական
Տրաշք-բույսեր թույրիթույր,
Մետանման կիպարիսներ՝
Փշատերե, երկնաձիգ,
Մանաչափայլ եղևնիներ,
Պերն սոնիներ սլացիկ,
Մրտենին էլ մշտադալար,
Պերմակագույն ծաղկունքով

Տագեցնում էր հոգեպարար,
Արբեցուցիչ բուրմունքով:
Պեղատեսիլ ու գովաշունչ
Պետահովտում անապակ
Խոխոջում էր անուշահունչ,
Լագուրերանգ ջինջ գետակ,
Իսկ խորֆերում հարթավայրի՝
Լեռնալանջին գառիվայր,
Սկտեռնի աչքով ընկավ
Օավշականաչ խոր ֆարայր:
Չարմանք կտրած արարչակերտ
Տրաշալիք պատկերից՝
Քաջասիրտը ֆայլերն ուղղեց
Պեպի այրը հարակից,
Տանգստավայրն Արտեմիսի,
Ուր ոչ մի մարդ-արարած

Մինչ այդ օրը ոտք չէր դրել
Եվ չէր տեսել մերկացած
Գրավչուք յուրնն աստվածուհու՝
Վայել չակագմ, վարդագեղ,
Նորարողըդ կոկոն-կուրծքը,
Խառ-իրանը փառահեղ:
Արսկան տղան անձավ մտավ
Այն անպատեհ վայրկյանին,
Երբ մորեմերկ, ազնվաշուք
Զեսի դուստրը գեղանի
Պատրաստվում էր սառը ջրով
Անուշ լոգանք ընդունել,
Առույգացած ու թարմացած
Յուր հանգիստը վայելել:
Նկատելով անձանոթին՝
Նիմֆաները նչացին,

Քոլորելով Արտեմիսին՝
Լերկությունը ծածկեցին:
Վաղորդայնի արեի պես
Շտապունեց դիցուհին,
Քոցավառվող հուր-աչքերով
Վմոթահար պչրուհին
Է՛լ ավելի սփանչացավ,
Հողմի նման մոլեգնեց,
Տարաբախտիկ պատանյակին
Մի եղջերու դարձրեց:
Ողջ մարմինը մորթով պատվեց,
Ականջները սրվեցին,
Վիզը ձգվեց ու երկարեց,
Ճյուղ-եղջյուրներ բուսնեցին:
Այլակերպված արարածը՝
Քարեկազմ ու վախվորած,

Donna di Carlo...
Amici

Պետ-հայելում երբ որ տեսավ
Մերպարանքը փոփոխված,
Տրտմաթախիծ լացուկոծեց,
Հանեց հոգոց-թառանջյուն,
Անկարող էր նա այլևս
Արտաբերել բառ-հնչյուն:
Որսաշներն արագ ընկան
Եղջերուի ետևից,
Հալածեցին հեգ կենդանուն
Միթերոնի ծերպերից:
Չառիթափով, մացառներով,
Շով-դաշտերով քամու պես
Մլանում էր Ակտեոնը՝
Բարակոտն, գեղատես:
Քերծեները վրա հասան
Ողորմելի էակին,

Շնկի եկած մարդ-եղջերուն
Հեծկլտում էր տխրագին,
Աչքերի մեջ՝ վիշտ ու սուկում,
Ափսոսանք և աղաչանք,
Աամենայնով բարձր գոչել՝
Հանում էր լոկ հառաչանք:
Արյունարբու շներն իսկույն
Մանիֆները խրեցին,
Խեղճ ու կրակ չորփոտանուն
Պատառ-պատառ արեցին:
Այսպես գոհվեց քաջագունը՝
Շնչավորը երկրային,
Ով տեսել էր Արտեմիսի
Մերկուրյունը երկնային:

21.11.12.-22.11.12.

Արաքնե

Թե ինչպես
գոռոզամիտ
Արաքնեն սարդ
դարձավ...

Աս մի գրույց, որ դեռ հնուց,
Հին դարերի շնչի հետ,
Թևածելով հասել է մեզ,
Չի կորնչել առհավետ...
Լիդիայում հոչակված էր
Պսկեճեռիկ Արաբներն,
Պվ հյուսում էր
Նուրբ գործվածքներ՝
Թափանցիկ ու օդեղեն:
Ամենուրեք հայտնի էր իր
Բարձրանաչակ արվեստով,
Անկրկնելի, հոգեզմայլ,
Ակնապարար արհեստով:
Շատ հանախ էլ նիմֆաները
Տմոլոսի լանջերից,
Ականակիտ ու ոսկերեր

Պակտոյոսի ասիերից
Խմբվում էին բոլորակի,
Արարչությամբ զմայլվում,
Մեծանշանաճ ու ակնապիշ
Պերեվարվում, հմայվում:
Չուլիակուհին, մշուշի պես
Շուրջը դիզված թելերով,
Ինքնամոռաց արարում էր
Պակեդենիկ ձեռքերով,
Մերկում դիպակ-կտորները՝
Արծաթահյուս, նախշազարդ,
Մեզուգական մետաքսները՝
Մրբանուրբ ու գունազարդ:
Հպարտ էր նա, որ այդ գործում՝
Պեժվարագույն, տանջալից,
Չուներ ոչ մի արժանավոր,

Պեթ հավասար մրցակից:

Մեծամտեց վարպետուհին
Եվ մի օր էլ բարձրագոչ
Մրցման կանչեց Աթենասին,
Մույսին հղեց մարտակոչ.
-Մսպարագե՛ն քաջ դիցուհի,
Արի՛ ինձ հետ մրցելու,
Չեմ երկնչում ես քեզանից,
Մե՛կ է, ե՛ս եմ հաղթելու:
Մստվածահոր գլխից ծնված
Աթենասը իմաստուն,
Մասյուտաչվի, չքնադագեղ,
Ազնվափայլ ու խոհուն,
Պունկն դրեց կոչ-խոսքերին,
Պառավի տեսք առնելով,

Ճերմակահեր ու կորամեջք,
Չեռնափայտին կոթնելով՝
Մաքարտավան Արաբների
Մնմիջապես հայտնվեց
Ու ծերուհու փորձառությամբ
ԽՍ-անմիտին հորդորեց.

-Մկա՛նջ արա իմ խորհրդին,
Մրցակցության մի՛ կանչիր,
Շնկի՛ արի, աղո՛թք արա,
Խոնարհաբար աղաչիր,
Որ դիցուհին պայծառաչյա,
Ռազմաշունչ ու զինավառ
Ընդմիշտ ների ու մոռանա
Մարբներդ անպատկառ:
Քո հմտությամբ դու կարող ես
Պերազանցել լոկ մարդկանց,

Տաղթանակել սոսկ հողածին
Աղջիկներին ու կանանց,
Բայց ոչ նրան՝ վես Պալլասին,
Որ կույսերին հունական
Չեռագործ է ուսուցանում
Եվ արհեստներ պատվական:
-Տանգի՛ստ թող ինձ, խելա՛ն ջաղու,
Տորդորներդ անարժեք
Տուր հարսներիդ, աղջիկներիդ՝
Ապաշնորհ և անխելք:
Ծերությունը զրկել է բեզ
Բանական ու կուռ մտփից,
Այն անխոհեմ, բո կարն խելֆով
Խրատնե՞ր ես տալիս ինձ:
Իսկ որտե՞ղ է Աթենասը,
Ինչո՞ւ հետս չի մրցում,

Օ՛ր վստահ է հաղթությանը,
Ինչո՞ւ ուժը չի փորձում:
-Այստե՛ղ եմ ես,- խրոխտ գոչեց
Չեսի դուստրը հաղթական՝
Իսկույնեթ ընդունելով
Աերպարանքը իսկական:
Մերկաները գետնատարած
Պլուխ տալով ծնկեցին,
Առափնածին գեղեցկուհուն
Օվսաննաներ ձոնեցին:
Մեզ Արաֆնեն անասան էր,
Հաստատակամ ու լոին,
Խիստ հերսոտեց ծավիաչյա
Անպարտելի ռազմուհին,
Վարդամատն էոսի պես՝
Ծիրանաթույր, ալ-բոսոր,

Բոցագունեց ողջ երեսը՝
Չայրութալի ու խոժոռո:
Վարպետուհին անհողդողդ էր.
Չգիտեր, որ ի վերուստ
Մոյրաները սահմանել են
Դժբախտություն ու կորուստ:

Եվ սկսվեց մրցությունը...
Վեհ դիցուհին գունագեղ
Մեծ ծածկոցին դրվագում էր
Ակրոպոլիսը շքեղ,
Պսկեթելով պատկերում էր
Փառահեղ ու համարձակ
Օլիմպոսյան աստվածներին,
Վեհ հորը շանթարձակ,
Չարդագործում հաղթ դիմերի

Մեր պարները աննկուն,
Թելահյուսում իր պատկերը՝
Մաղավարտով շողշողուն,
Թե ինչպես է երկրասասան
Պոսեյդոնի հետ վիճում
Եվ նոնելով սուր նիզակը՝
Մայր-հողի մեջ մխրնում:
Քոո Արաֆնեն յուր կտավում
Մստվածներիին լուսավոր
Ներկայացրեց մահկանացու,
Մպիկար ու մեղավոր,
Չառ-ծածկոցի շուրջբոլորը
Պստայնանկեց գալարուն
Բաղեղներով ծաղկապսակ՝
Երանգածուփ, զարդարուն:
Անթերի էր աշխատանքը,

Մատարյալ էր իր տեսնով,
Չեռակերտված գլուխգործոց՝
Շեղաշուք, հաշակով:
Այ մի բանով այն չէր գիջում
Պալլասի պերն դիպակին՝
Գրվագագարդ, սփանչագեղ,
Ոսկեհամուկ փանդակին:
Մակայն այնտեղ ջուլիհակուհին
Հանել-դրել էր ի ցույց
Ստվածների հանդեպ եղած
Ստելությունն անթափույց:
Հույժ մոլեգնեց Աթենասը
Ու փոթորկվեց ողջ հոգով,
Պատառոտեց խաս-կերպասը,
Գլխին զարկեց մափոփով,
Իսկ սեերես մրցակցուհին

Պարան հյուսեց, որ կախվի,
Թել-օղակը վիզը գցի,
Ամոթանից ազատվի:
Բայց Պալլասը վսեմախոհ
Մահվան նանկից շուտ փրկեց,
Անհնազանդ ինքնագոհին
Հենց նույն պահին անիծեց.
-Ապրի՛ր այսպես և մշտապես
Աախված մնա ու գործիր,
Մրանից ետք էո ուժերը
Հավասարի՛դ հետ փորձիր:
Այնժամ երբ որ նրան ցողեց
Բուսահյուլթով մոգական,
Արաֆների ծամ-հյուսեբրը
Տեղնուտեղը վայր ընկան,
Պիրգ մարմինը մի բուռ դարձավ,

Առաջավ ու կծկվեց,
Շենգ մամուկի ձև ստացավ,
Մարդ-կերպարից նա զրկվեց:

Ասում են, թե սույն օրվանից
Մարդ-աղջիկը լռելյայն,
Պլուխը կախ, հմուտ ու վարժ
Պորձում է ցանց-սարդոստայն:
Չարացած է աշխարհի դեմ
Ռստայնահյուս Արաբներն,
Չի մոռացել հին անեծքը,
Շերտում՝ անափ ոխ ու քեն,
Ռր փոխել է իր բուն ձևը,
Պիսակները կորցրել,
Ռր դիցուհին իրեն ընդմիջտ
Մարդ-մամուկ է դարձրել:

06.11.12.-07.11.12.

Մդոնիս

Թե ինչպես են
առաջացել ալ
վարդերն ու քնբուշ
հողմածաղիկները...

Շովի թեթև փրփուրներից՝
Չյունաներմակ, ցոլաշող,
Շնունդ առավ Աֆրոդիտեն՝
Արփիագեղ ու շենշող:
Նրբամաշկ էր, ներմակաթույր,
Քնֆշաֆնֆուշ՝ խասի պես,
Վարդ-շուրթերով անուշաբույր,
Պեղապսակ, վարդերես:
Ուներ փարթամ, ալիֆան,
Ոսկեդեղ ձան գիսակներ,
Երկնի նման լազուրագեղ,
Աորաթարթիչ աչուկներ:
Ազնվատես, բարձրահասակ
Այս պերճաշուրֆ պննուհին
Պեռափթիթ աղջնակ էր՝
Պեղեցկության դիցուհին:

Չահելության մարմնացումն էր՝
Հարամնա և անանց,
Պրպես սիրո աստվածուհի՝
Տղամարդկանց ու կանանց
Մրտերի մեջ հուր էր ծնում,
Չգացմունքներ արթնացնում,
Ամենագոր իշխանությամբ
Մրֆի թակարդն էր գցում:

Օրեադներն ու ֆարիսներն
Ուղեկցելով մշտապես՝
Օգնում էին կիթերուհուն՝
Փառապանծ ու ժպտերես:
Եթերային և ոսկեհյուս
Հանդերձներով զարդարում,
Ալեծաձան, խարտիշագեղ

Վարսերն էին հարդարում՝
Պսակելով շեկ գլուխը
Սպարոշով փայլփլուն,
Պննագարդում շրացուցիչ
Ակնեղենով ցոլցուն:

Երբ նեմում էր Աֆրոդիտեն
Միգալով ու նազանփով,
Փթթում էին ծաղիկները,
Օդը լցնում բուրմունքով,
Տրարփին էր վերից ժպտում,
Աչքով անում կիպրուհուն,
Պսկեճանանչ բազուկներով
Տուրֆոտ գգվում դիցուհուն:
Պազանները ծմակներից
Ելնում էին, մոտ վազում՝

Մկատելով գեղեցկուհուն՝
Վարդաժպիտ ու նազուն:

Միրահարույց աստվածուհին՝
Վսեմափայլ, ինֆնագոհ,
Խենթի նման սիրահարվեց
Ադոնիսին մեծարգո,
Միպրոսի քաջ արքայազնին՝
Տաղթամարմին, առնական,
Մահկանացու արարածի,
Որ հմայֆով մոգական
Պերագանցում ու հաղթում էր
Էակներին հողեղեն,
Մինչև անգամ՝ հելլենական
Չոր դիֆերին լուսեղեն:
Տանուն սիրո նա մոռացավ

Օլիմպոսը լուսառատ,
Ե՛վ Պատմոսը, և՛ Կիթերան՝
Ծաղկուն կղզին հարազատ,
Մի կողմ թողեց պերն պչրուհու
Արդուզարդը ակնակուն,
Պոհարները, զգեստները՝
Թանկարժեք ու ոսկեհուն:
Ամբողջ օրը անց էր կացնում
Միրեցյալի հետ մեկտեղ,
Թափառում էր անտառներում,
Փնտրում առատ որսատեղ,
Այրող տապին արեարարկ,
Եղանակին ամպամած
Չարկում այծֆաղ, երկչոտ եղևար,
Նապաստակներ կամ ֆարայծ:
Փախչում էին ծուռթաթ արջից,

*Օրաժանիք վարագից,
Մահմոկելի առյուծներից,
Մարսափածին հովագից:
Մֆրոդիտեն հորդորում էր
Վտանգներից խուսափել,
Հանկարծահաս փորձանքներից
Մենք գնով ետ կանգնել:*

*Մդոնիսը գնաց որսի,
Ծանոթ վայրից հեռացավ,
Շների հետ, տեգը ձեռքին
Թավուտի մեջ խորացավ,
Միայնակ էր նա այդ օրը՝
Մոսնց սրտի տիրուհու,
Մկանջ չարեց խորհուրդներին
Խորաթափանց դիցուհու:*

Մացառներից հսկայական
Շանտ վարազը հարձակվեց,
Մուրսայր ժանիֆ ատամները
Փուխով մարմինը խրեց:
Վիրավորվեց պայազատը,
Խորունկ վերքից ահավոր
Առատորեն դուրս էր ժայթփում
Տաֆ հեղուկը ալ-բոսոր...

Միրելիի մահվան բոթը
Աֆրոդիտեն հենց լսեց,
Անասելի անհուն վշտից
Աարծես խելքը թոցրեց,
Վազեց դեպի մոտ սարերը՝
Ռտարորիկ, հերարձակ,
Ռեպի անծիր ծառաստանը՝

Չմրուխտագեղ, լայնարձակ,
Անցավ խորին անդունդների,
Մութ կիրճների եզրերով՝
Քոլորեֆյան բոսորաթույր
Արյան հետքեր թողնելով.
Տատասկներից, սուր ֆարերից
Արնակոլով, վիրալից
Վազվզում էր աստվածուհին՝
Հուսահատ ու վշտալից...

Վերջ ի վերջո գտավ նրան,
Ամուր փարվեց դիակին,
Արեց լաց-կոծ, սուգ ու շիվան՝
Մրտակեղեֆ, թախծագին:
Եվ որպեսզի Ադոնիսի
Հիշատակը մնա վառ,

Անեց հեղված ալ հեղուկից
Հողմածաղիկ արնավառ,
Իսկ դիցուհու ոտքից հոսած
Մաթիլ-կաթիլ արյունից
Մոկոնեցին շքեղ վարդեր՝
Շառագույն ու բուրալից:
Աֆրողիտեն ամեն անգամ
Հողմածաղկին նայելով՝
Հիշում էր յուր սիրեցյալին՝
Աղեկտուր վայելով,
Բնությունը ցավակցելով՝
Ժառամում էր և տրտմում,
Արեգակը մոայլվում էր,
Շաղիկները՝ փուն մտնում:

Ամպահալած Զևսը գթաց

Ապերջանիկ դիցուհուն,
Տրամայեց նեո Հաղեսին,
Որ արձակի պատանուն,
Ամեն տարի երկիր թողնի
Մեոյալների աշխարհից,
Որ դիմանա ցավ-մորմոխին
Աֆրոդիտեն տրտմալից:

Ասում են, թե այսուհետև
Արքայորդին կես տարի
Բնակվում է Աիդի մոտ՝
Տարմարվելով խավարին,
Մտվերի պես թափառում է
Խորխորատում մթամած,
Ուր հալածված հոգիները
Ասպում են միշտ սուղ ու լաց:

*Մ*յուս կեսը անց է կացնում
*Ա*յստեղ՝ երկրի երեսին,
*Ի*ր սիրաթով աստվածուհու՝
*Մ*իսրուհու հետ միասին:
*Ա*ղոնիսի հարության հետ
*Ո*ղջ բնությունն է ցնծում,
*Պ*ատնում գունեղ, բուրումնավետ,
*Ա*սես նորից է ծնվում:
13.11.12.-14.11.12.

Ֆատոն

Թե ինչպես
կործանվեց
Հելիոսի անխոհեմ
որդին՝ Ֆատոնը...

Տնուտ դարբին Հեփեստոսը՝
Մաղ աստվածը ամրակուռ,
Արեգակի համար կոեց
Պոխ երկանիվ ոսկեհուռ,
Որով ամեն արշալույսին,
Երբ էոսը դիցուհի
Բաց էր անում դարպասները
Վարդագունող երկնֆի,
Ոսկեշողիկ հուր-Հելիոսը
Օվկիանոսի ափերից
Չիանֆ լծած ելնում էր վեր,
Տուրհրատում բարձունֆից,
Տիեզերֆին ի ցույց դնում
Տանդերձանֆը ցուլցուն,
Շողակնափայլ թագ-պսակը՝

Աղամանդով զարդարուն,
Իր կենսախիռն, ծիրանավառ
Ճանանչներով շողշողում,
Այանք էր տալիս ողջ աշխարհին,
Լույս-ջերմությամբ ողողում:
Մայրամուտին իջնում էր ցած՝
Օվկիանոսը ջրառատ,
Պսկեզօծված վառ մակույկով
Լողում դեպի պերն պալատ,
Որ կերտել էր Հեփեսոսոսը
Մաքուր ոսկուց, արծաթից,
Տազարերանգ բյուր քարերից՝
Արևակնից, ալմաստից...
Արմանք-զարմանք ապարանքում՝
Ակնախտիտ, երփնավառ,

Անգ էր առնում արեգակը՝
հոգնությունից ու ժասպառ,
Եիրհ էր մտնում մի աչքը բաց,
Չլինի թե, մոռանա,
Անուշ-անուշ ինով ընկնի,
Այգարացից ուշանա:
Բայց մի անգամ զոր Հելիոսը՝
Պառնակսկիժ, տիրամած,
Լուսածագին երկինք չելավ,
Խախտեց կարգը սահմանված...

Թե ոնց եղավ, էպափոսը՝
Չեսի ուստրը մեծամիտ,
Անվանարկեց արեորդուն՝
Քաետոնին պարզամիտ.

-Չե՛մ հավատում, որ զավակն ես

Դյուցազնագարմ արեգի,

Պրդին ես սուկ մի անցավոր

Ու երկրածին էակի:

Վիրավորված պատանյակը

Աղի-լեղի արտասվեց,

Մետվեց գիրկը Կլիմենեի,

Մեղսրտելով գանգատվեց.

-Ո՞վ է հայրս, ասա՛, մայրի՛կ,

Աղաչում եմ, չխաբես,

Ասում եմ, թե որդյակը չեմ

Տրարփիի ժպտերես:

-Երդվում եմ ես գառ Հելիոսով,

Տղան ես դու արեի,

Թե ստում եմ, թող որ հայրդ

Լույսից առմիշտ ինձ գրկի:
Չե՞ս վստահում իմ խոսքերին,
Վե՛ր կաց, գնա՛ նրա մոտ,
Թող հավաստի ասածներս
Արեգակը կրակոտ:
Ասակաժամիտն անմիջապես
Պնաց հորը տեսնելու,
Իր ծագումը հաստատելու,
Երկմտանքը ցրելու,
Մտավ նրա արժունիքը՝
Շողակնաշող, ցոլարձակ,
Պահին բազմաժ թագակիրը
Տյուրրնկալեց համարձակ
Փաետոնին մահկանացու,
Ով եկել էր այդքան մոտ

Պայծառափայլ արեգակին՝

Բոցակիզող ու հրոտ:

Բայց ե այնպես երկրավորը

Յուր աչքերով հողեղեն

Ի գորու չէր դիմակայել

Տրացոյփին լուսեղեն,

Պլստի արփին մեծահոգի

Շողապսակը հանեց,

Շփոթահար Փատոնին

Տոգածությամբ հարցրեց.

-Այդ ինչո՞ւ ես մոտս եկել,

Չե՞ս վախենում այրվելուց...

-Մե՛ծն Հելիոս վսեմաշուփ,

Խնդրո՛ւմ եմ, տո՛ւր ապացույց,

Պր գավակն եմ քո սիրասուն,

Աստվածագարմ ու անգին,
Որ մայրիկս նիշտ է ասում,
Դո՛ւ ես հայրս թանկագին:
-Տարկա՛վ, որդի՛ս, իրա՛վ է նա,
Քի դրանում համոզվես,
Ինչ որ սիրտդ այժմ ուզի,
Ինչեր ցանկաս, կտամ քեզ:
Մի ասիկ ուխտ եմ անում
Մտիքս գետով սրբազան
Վաղվաղակի իրագործել
Ցանկություններ այլազան...
-Դե ուրեմն թո՛ւյլ տուր, հայրի՛կ,
Երկանիվդ ես վարեմ,
Պոնե մի օր երկինք ելնեմ,
Բարձունքներում թափառեմ:

-Այ քեզ խելառ, ցնորամիտ,
Ի՞նչ ես ինձնից արդ խնդրում,
Խելեմդ լրիվ ե՞տ ես տվել,
Մի՞թե մահ ես դու փնտրում:
Աստվ քշելը կատակ բան չէ,
Պահանջում է հմտութուն,
Մինչև անգամ աստվածները
Չունեն աշխատանքի գործընկերներ՝
Դիմանալու նժույզներիս
Բոց-սլացֆին հրեղեն,
Որ նիշտ վարեն երկանիվը,
Տանկարծ ուղուց չշեղվեն:
Երկնակամարն առլեցուն է
Մարսափներով, վտանգով,
Եթե դույզն-ինչ ես խոտորվեմ,

Միատուցեմ իմ կյանքով՝
Հանդիպելով Կենտավրոսին,
Մեղ Ցուլին պոզավոր,
Այծեղջյուրին, հաղթ Առյուծին,
Մե Կարինին թունավոր...
Մախ և առաջ ընթանում եմ
Արահետով գառիվեր,
Խոտորնակ է հանապարհս,
Չորս ձիերս անվեհեր
Դժվարավ եմ առաջ գնում,
Չոռով վեր եմ բարձրանում,
Մի կերպ քաշում երկանիվը,
Պղեծրում շունչ առնում,
Պր հիմա էլ դարիվայրով
Միագնաթափ իջնեն վար,

Ու թե փոքր-ինչ ծովեմ-շեղվեմ,

Ակործանվեմ անպատճառ:

Քանի շուտ է, հրաժարվի՛ր,

Արոշումից ե՛տ կանգնիր,

Փորձությունից հեռո՛ւ մնա,

Այանք գուր մի՛ վտանգիր,

Ակա՛նջ արա խորհուրդներիս,

Չեմ ուզում, որ կործանվես,

Պերի ընկես նեղ Հադեսին՝

Մոռալադեմ, դժնատես:

Աներեր էր Փատոնը,

Աչ մի կերպ չէր նահանջում,

Անտեսելով հորդորները՝

Երկանիվն էր պահանջում,

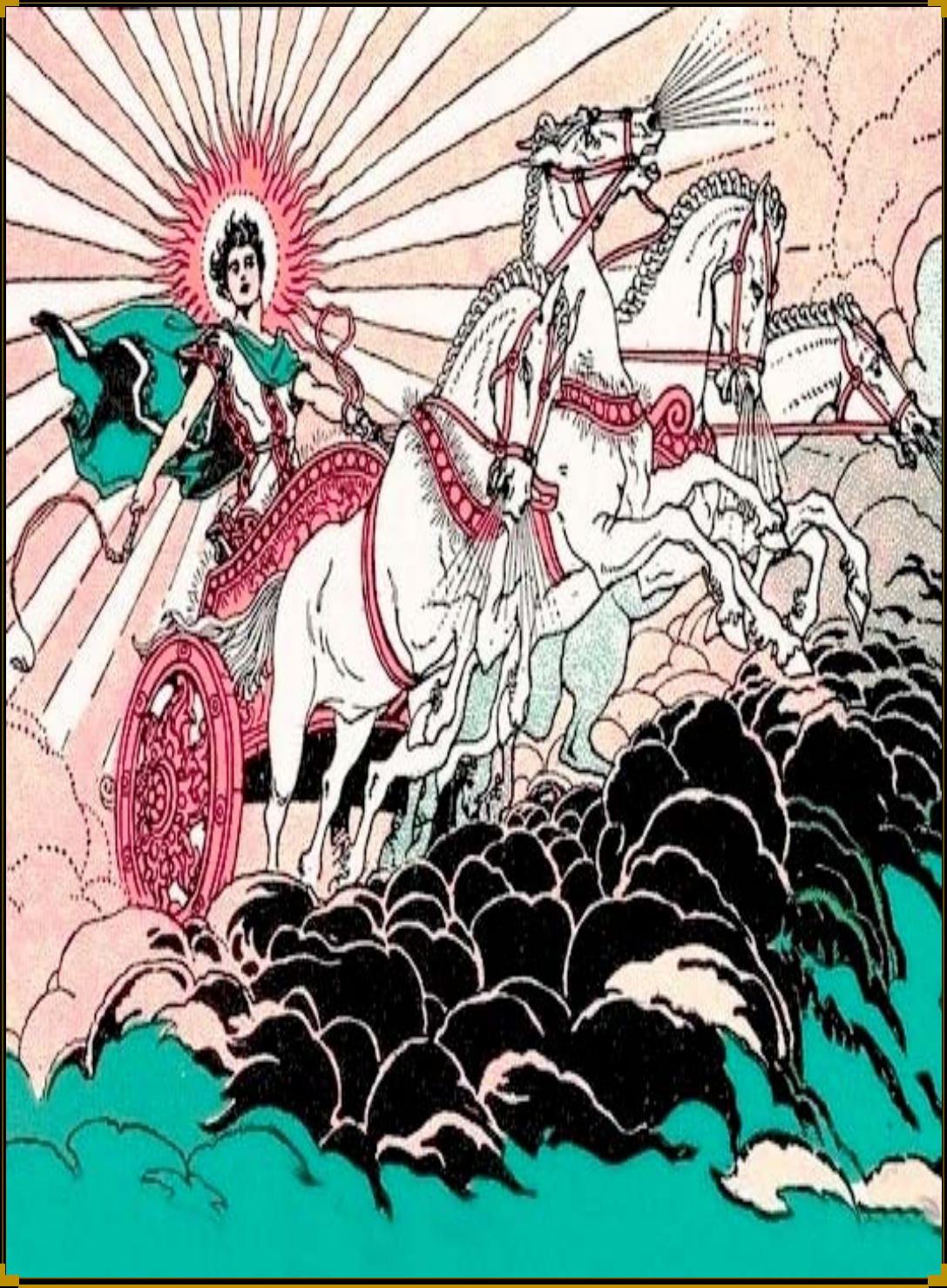
Եվ վասնզի ակն-արևը

Անխախտ երդում էր տվել,
Անկարող էր նա այլևս
Մուրր խոստումից ետ կանգնել:
Հենց այդ օրն էր եղբրական,
Որ հրարփին տարաբախտ
Վաղորդայնին երկինք չելավ՝
Խաթարելով կարգն անխախտ...

Մի կառքը արեգ-աստծո՝
Հազարաթույր ֆարերով,
Մի գորեղ նժույգները՝
Մնված-պահված նեկտարով,
Մոտ է պահը այգալույսի,
Չերմ Հելիոսը ին նորդուն
Վստահում է շող-պսակը,

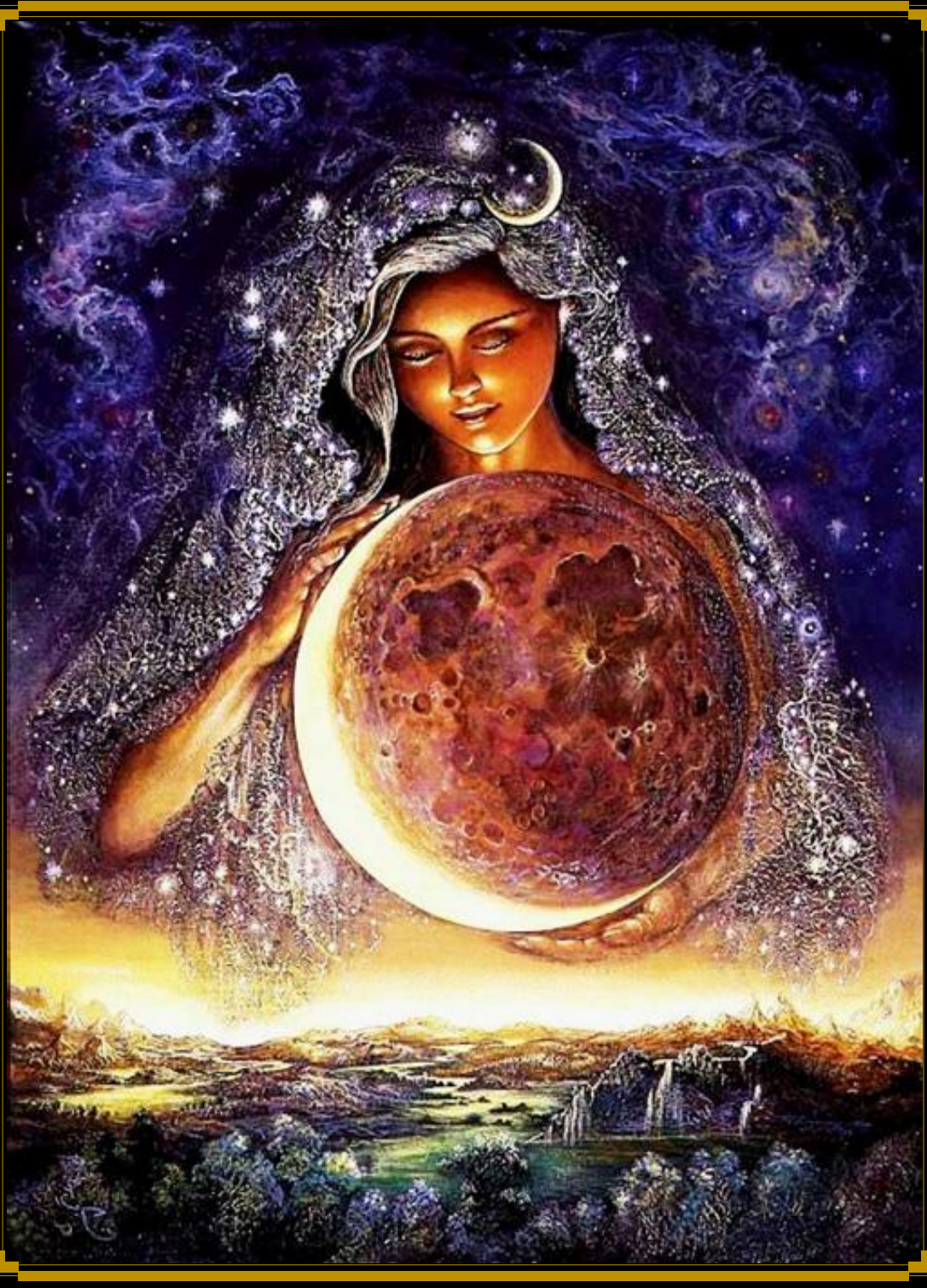
Երկանիվը պսպղուն,
Մտահոգված նրա բախտով՝
Վերջին խրատն է կարդում,
Անհանգիստ է զգայուն սիրտը՝
Մահագուշակ ու տրտում:
-Լսի՛ր, տղա՛ս, ուշիուշով,
Պախուրցները կձգես,
Ուղիղ կանցնես անվահետքով,
Մոր կամարից չշեղվես,
Թե մի փոքր շատ բարձրանաս,
Քիչ երկինքը կխանձես,
Թե սրընթաց ներքև իջնես,
Մայր-երկիրը կհնձես:
Պե՛տ, շո՛ւտ արա, մի՛ հապաղիր,
Լուսաբացն է սպասում,

Եթե միտքդ դեռ չես փոխել,
Պորձեր ունես դու բազում:
Քատոնը հաստատակամ,
Չիակառնով անվանի
Հանդիսավոր ուղեորվեց
Պեպ երկինքը ծիրանի,
Քիչ անց վախով գլխի ընկավ,
Որ անփորձ է ու անգոր,
Որ չի կարող սանձահարել
Մտույզներին թեավոր:
Փռչմանել էր արեգորդին
Արարմունքից անհեթեթ,
Մակայն, ավա՛ղ, էլ չէր կարող
Վերադառնալ դեպի ետ...

Մահմոկոմ էր Ֆաետոնը
Խոլ ձիերի սլացֆից,
Լեղին ահից ջուր էր կտրում,
Երբ դիտում էր բարձունքից,
Իսկ կամարում նրան արդեն
Մպառնում էր ահավոր
Մահադեղով լի կարիճը՝
Տրեշալին, նենգավոր:
Պատանյակը է՛լ ավելի
Մհարեկվեց, գունատվեց,
Բաց թողնելով սանձափուկը՝
Մծույգներին ազատեց:
Վարգաձիերն օտարոտի
Վառապանից խրտնած՝
Մուրում էին օձագալար՝

Շրկնի ծիրը կորցրած,
Մե'րթ կատաղի վեր բարձրանում
Մինչ աստղերը գիսավոր,
Մե'րթ շեշտակի ներքե իջնում,
Արհզում հողը բեղմնավոր:
Արեգակի ինչը Սելենեն՝
Լուսնի չֆնաղ դիցուհին,
Մայում էր իր եղբոր կառֆին՝
Անկառավար, գարտուղի,
Թե ինչպես է ուղեկորույս
Տիեզերքը մոխրացնում,
Բոցալեզու կրակներով
Տրո ճարակ դարձնում՝
Տրդեհելով Հելիկոնը,
Պառնասս լյառը սրբագան,

Անտառապատ Կիթերոնը,
Մեզ լեռները Կովկասյան...
Ամենուրեք ծուխ ու մոխիր,
Խանձահոտ ու վայնասուն,
Միում էին ավանները,
Այրվում մարդ և անասուն,
Ողջ ծովերն ու գետակները
Շոռում էին կրակից,
Մայր-երկիրը ճափ էր տալիս
Ջերմությունից ու տապից,
Լույսի շողն էր ներթափանցում
Միդի մոտ մթամած,
Չդիմացավ երկիր-Գեան,
ՉԼսին դիմեց ահագնած.
-Օ, գերագո՛ւյն, օգնի՛ր, փրկի՛ր,

Լեզվակները բոցեղեն
Միանում են երկինք, երկիր,
Քաղաք ու շեն, բուսեղեն...
Տե՛ս, Ատլասը հազիվհազ է
Երկնակամարը պահում,
Մի՞թե դարձյալ սպառնում է
Քառս, խավար, կործանում...
Քրոնոսաժինն ունկն դրեց
Աստվածուհու խնդրանքին,
Ճեպով նետեց ցոլֆ-կայծակը,
Մարեց հրդեհն ու կրկին
Մեկ այլ շանթով սրաթոխ
Մոտրեց կառքը ոսկեղեն,
Պես-դեն փախան նժույզները՝
Պեղեցկարաշ, հրեղեն:

Յրիվ եկավ երկանիվը,
Քաետոնը հրկիզված՝
Լուսապայծառ ասուլի պես
Մրարշավեց դեպի ցած:
Ապարախտը ջուրը ընկավ,
Նիւֆաները ողբագին
Էրիդանոս գետի ափին
Ամփոփեցին նրա դին:
Իսկ Հելիոսը որդեկորույս
Շածկեց դեմքը խոժոռված,
Ամբողջ օրը խոռվահույզ՝
Մութ երկնում չերևաց:
Ցայսօր էլ դեռ նա մերթրնդմերթ
Մոռվում է ամպերով,
Պատարկում է լցված սիրտը՝

Արցունք-անձրև թափելով:
Խեղճ կլիմենեն դառնահեծեծ
Մուգը կապեց տխրալից,
Տելիադները արևուհի
Շղան նրան վշտակից:
Խոր կսկիծից նրանք դարձան
Շրկնապաղ բարդիներ,
Աղջիկները մինչև օրս
Արտասովում են թախծաբեր...
Պուլսները հրիդանոս
Պետի ափին հակելով՝
Իրենց եղբոր մահն են սգում՝
Խեղ-արտասուք թափելով:
Մտը ջրում կաթիլները՝
Պափանցիկ ու դառնագին,

Վերածվում են դեղին սաթի՝
Պսկեփայլ և թանկագին:
Քաետոնի մահից հետո
Մոտ ընկերը տրտմաշուժ
Տեղնուտեղը դարձավ կարաս,
Որ ողբում է սրտմաշուկ:
Ափկնոս-հավքը ապրում է միշտ
Լազուրային ջրերում,
Հոգում լեցուն մորմո՛ք ու վիշտ՝
Մահվան երգն է գեղգեղում
Եվ հիշելով հելիոսորդու
Պատահարը թախժալից՝
Տագնապահար խույս է տալիս
Բոցավառվող կրակից:

24.11.12.-26.11.12.

ԾԱՆՈԹԱ ԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԱԴՈՆԻՍ—Այս անունը փյունիկերեն նշանակում է «պարոն»: Հույները սույն առասպելը փոխառել են փյունիկցիներից, վերջիններս էլ՝ բաբելացիներից, ովքեր ունեցել են պատմություն սիրո աստվածուհի Իշտարի և գեղեցիկ Թամմուզի՝ մեռնող ու ամեն գարնան հարություն առնող աստծո մասին:

ԱԹԵՆԱՍ-ՊԱԼԼԱՍ—Հունական դիցարանի գլխավոր աստվածություններից մեկն է, Չևսի դուստրը: Եղել է իմաստության ու ռազմի դիցուհին, արիեստների և գիտության հովանավորը: Համարվել է քաղաքների, մասնավորապես՝ Տրոյայի պահապանը, Աթենքի անվանադիրը:

ԱԻԳ—Նույն ինքը՝ Հադեսը:

ԱԿՏԵՈՆ—Թեբեի թագավոր Կադմոսի դստեր որդին:

ԱՍՊԱՀԱԼԱԾ—Չևսի մակդիրներից է:

ԱՍՊՐՈՊԱՅԻՆ—Չևսի մակդիրներից է:

ԱՊՈԼԼՈՆ—Չևսի և Լետոյի որդին, արվեստների հովա-

նավորն ու մուսաների առաջնորդը: Համարվել է լույսի և ապագան կանխատեսող աստված:

ԱՏԼԱՍ–Տիտան, Պրոմեթևսի եղբայրը: Աստվածների դեմ տիտանների հետ կռվելու համար Ջևար նրան դատապարտեց «երկրի ծայրում» հավերժ կանգնած պահել երկնակամարը:

ԱՐԱՔՆԵ–Իդմոնոսի դուստրը:

ԱՐԾԱԹԱՂԵՂ–Ապոլլոնի մակդիրներից է:

ԱՐՏԵՄԻՍ–Ապոլլոնի երկվորյակ քույրը, որսորդության դիցուհին, կենդանիների պաշտպանն ու ծննդաբերության հովանավորը:

ԱՖՐՈԴԻՏԵ–Սիրո և գեղեցկության դիցուհին:

ԳԱՐ ԳԱՓԻԱ–Հովիտ Բեովտիայում՝ համանուն աղբյուրով:

ԳԵԱ–Երկրի մարմնավորումը, աստվածների նախամայրը:

ԴԱՓՆԵ– Գետերի աստված Պենևսի դուստրը:

ԴԵԼՈՍ–Կղզի Էգեյան ծովում, Ապոլլոնի և Արտեմիսի ծննդավայրը, որը հայտնի էր Ապոլլոնին նվիրված սրբավայրով:

ԴԻՈՆԻՍՈՍ–Չևսի ու Սեմելեի որդին, խաղողագործու-
թյան և գինու աստվածը:

ԴԻՈՍ–Չևսի մյուս անունը:

ԴԻՔԵՐ–Դիցաբանական աստվածներ:

ԵՐԿՐԱՍԱՄԱՆ–Պոսեյդոնի մակդիրն է:

ՉԵՎԱ–Քրոնոսի որդին, հունական դիցաբանի գերագույն
աստվածը, աստվածների հայրն ու տիրակալը:

ԷՈՍ–Արշալույսի աստվածություն:

ԷՊԱՓՈՍ–Չևսի և Իոյի որդին:

ԷՐՈՍ–Սիրո աստվածը:

ԷՔՈ–Արձագանքի հավերժահարսը, այստեղից էլ՝ ռուսե-
րեն эхо (արձագանք) բառը:

ԼԻԴԻԱ–Պետություն Փոքր Ասիայում, որը ջախջախվել
է պարսիկների կողմից մ. թ. ա. VI դարում:

ԿԱՌԱՓՆԱԾԻՆ–Աթենաս-Պալլասի մակդիրն է: Այսպես
էին անվանում, քանզի դիցուհին ծնվել էր աստվա-
ծահոր՝ Չևսի կառափից:

ԿԵՆՏԱՎՐՈՍ–Չիու և մարդու մարմնով առասպելական
արարած, ինչպես նաև՝ երկնականարի հարավային
կիսագնդի մեծ համաստեղություններից մեկը:

ԿԻԹԵՐԱ–Կղզի, որի մոտ ծնվել է Աֆրոդիտեն:

ԿԻԹԵՐՈՆ–Լեռնաշղթա Բեովտիայի և Ատտիկայի սահմանին:

ԿԻԹԵՐՈՒՀԻ–Աֆրոդիտեի մակդիրներից է:

ԿԻՊՐՈՍԱԾԻՆ–Աֆրոդիտեի մակդիրներից է:

ԿԻՊՐՈՒՀԻ–Աֆրոդիտեի մակդիրներից մեկը: Ըստ ավանդության, նա ծնվել է ծովի ճերմակ փրփուրներից և ափ ելել Կիպրոս կղզում:

ԿԼԻՄԵՆԵ–Ծովային աստվածուհի Թետիսի դուստրը:

ՀԱԴԵՍ–Մեռյալների ստորերկրյա թագավորության դժնատեսիլ աստվածը, Չևսի եղբայրը:

ՀԵԼԻԱԴՆԵՐ–Հելիոսի զավակները:

ՀԵԼԻԿՈՆ–Լեռ Բեովտիայի հարավ-արևմուտքում:

ՀԵԼԻՈՍ–Արևի աստվածը:

ՀԵԼԼԱԴԱ–Նույնն է՝ Հունաստան:

ՀԵՐԱ– Գերագույն աստվածուհին, Չևսի քույրն ու կինը:

ՀԵՐՄԵՍ–Աստվածների բանբերն ու մեռածների հոգիների ուղեկիցը դեպի Հադեսի ստորերկրյա թագավորություն: Եղել է ճանապարհորդների, առևտրի, հնարագիտության, խաբեության, մինչև անգամ՝ գո-

դության հովանավոր աստվածը: Այնուհետև նույնաց-
վել է գիտության ու կախարդության եգիպտական
Տոտ աստծո հետ՝ դառնալով նաև կախարդության և
աստղագուշակության աստվածը:

ՀԵՓԵՍՏՈՍ–Չևսի և Հերայի որդին, կրակի ու դարբնու-
թյան աստվածը:

ՄՈՅՐԱՆԵՐ–Այսպես էին անվանում ճակատագրի դի-
ցուսիներին (Կլոթո, Լաքեսիս և Ատրոպոս), ովքեր
բնակվում էին Օլիմպոսում՝ տնօրինելով մահկանա-
ցուների ու աստվածների ճակատագիրը:

ՄՈՒՍԱՆԵՐ–Չևսի և Մենմոսինեի դուստրերը, գիտության
ու արվեստի հովանավոր ինը դիցուսիները, ովքեր
մշտապես ուղեկցում էին Ապոլլոնին:

ՆԱՐՑԻՍ– Գետերի աստված Կեփիսոսի և հավերժահարս
Լավրիոնեի որդին:

ՆԵԿՏԱՐ–Աստվածների ըմպելիք, որը պարզևում էր ան-
մահություն և հավիտենական երիտասարդություն:

ՆԻՄՖԱՆԵՐ–Բնության տարբեր երևույթները մարմնա-
վորող աստվածուհիներ:

ՇԱՆԹԱՌԱՔ–Չևսի մակդիրներից է:

ՇԱՆԹԱՐՉԱԿ–Չևսի մակդիրներից է:

ՊԱԿՏՈԼՈՍ– Գետ Լիդիայում:

ՊԱՆ–Անտառների աստվածը, հովիվների, հոտերի ու նախիրների պահապանը, բնության հովանավորը: Նա մարդկանց ահ ու սարսափ էր ներշնչում: Այստեղից էլ ծնունդ են առել панический страх, паника, паникер արտահայտությունն ու բառերը:

ՊԱՌՆԱՍ–Լեռ Հունաստանի Փոկլիս մարզում:

ՊԱՏՄՈՍ–Հունական կղզի Էգեյան ծովի հարավ-արևելքում:

ՊԵԱՆ–Այդպես էին կոչվում Ապոլլոնին (երբեմն էլ՝ այլ աստվածներին) ձոնվող հանդիսավոր երգերը:

ՊԵՆԵՎՍ– Գետերի աստված:

ՊԻԹՅԱՆ–Ապոլլոնն սպանել էր Պիթո տեղանքում իշխող Պիթոն օձին և ստացել այս մականունը:

ՊՈՍԵՅԴՈՆ–Ծովերի տիրակալ աստվածը, Չևսի եղբայրը:

ՍԵԼԵՆԵ–Լուսնի աստվածություն:

ՍՏԻՔՍ–Համաձայն հունական դիցարանի, մեռյալների ստորերկրյա թագավորությունը շրջապատող գետ, ո-

րի ջրերով տրված երդումը սրբազան ու անորժեղի էր
համարվում մարդկանց և աստվածների համար:

ՎԱՀԱՆԱԿԻՐ–Չևսի մակդիրներից է:

ՏՄՈԼՈՍ–Լեռ Լիդիայում:

ՓՐՓՐԱԾԻՆ–Աֆրոդիտեի մակդիրներից է:

ՔԱՈՍ–Հին հույների պատկերացմամբ, ամենից առաջ գո-
յություն է ունեցել միայն մշտնջենական մթին Քառ-
սը, որից էլ ծնվել են աշխարհն ու աստվածները:

ՔԱՐԻՄՆԵՐ– Գեղեցկության, հրապուրանքի և նրբագե-
ղության աստվածուհիները:

ՔՐՈՆՈՍԱԾԻՆ–Չևսի մականունն է: Այդպես էին անվա-
նում, քանի որ նա Քրոնոսի որդին էր:

ՕԼԻՄՊՈՍ–Հելլենական աստվածների նստավայրն ու
սրբազան լեռը:

ՕՎԿԻԱՆՈՍ–Ուրանոսի և Գեայի որդին:

ՕՐԵԱԴՆԵՐ–Լեռնային հավերժահարսեր:

ՖԱԵՏՈՆ–Արևի աստծո՝ Հելիոսի որդին:

ՖԱՎՆ–Այծամարդ, սատիր:

ՆԱՐԻՆԵ ՄԿՐՏՈՒՄՅԱՆ

ՇԼԼԵՆԱԿԱՆ

ԸՆ ԳԵՆԴՆԵՐ

ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ

ԽՄԲԱ ԳԻՐ ԵՎ ՍՐԲԱ ԳՐԻՉ՝

ԿԱՐԻՆԵ ՄԿՐՏՈՒՄՅԱՆ

ՄՈՒՏՔԱ ԳՐՈՂ ԵՎ

ՀԱՄԱԿԱՐ ԳՉԱՅԻՆ ՁԵՎԱՎՈՐՈՂ՝

ՆԱՐԻՆԵ ՄԿՐՏՈՒՄՅԱՆ

ՆԱՐԻՆԵ ՄԿՐՏՈՒՄՅԱՆ

ՆԵՐԵՆԱԿԱՆ

ՄԵ ՔԵՆՊՆԵՐ

Նարինե Սկրտումյանը ծնվել է 1975 թ. մարտի 30-ին, Երևանում: 1991-1996 թթ. ուսանել է ԵՊՀ-ի բանասիրական ֆակուլտետում: Մասնագիտությամբ բանասեր է, լեզվաբան: Աշխատել է դպրոցում՝ որպես հայոց լեզվի ու գրականության ուսուց-

չուհի, ապա զբաղվել է լրագրությամբ: 2008 թ. լույս է տեսել նրա անդրանիկ գիրքը՝ «Որտեղի՞ց ենք գալիս, ովքե՞ր ենք, ո՞ւր ենք գնում» խոհափիլիսոփայական երկը, որին հաջորդել են «Բնության դեղատուն» քառահատոր մատենաշարը, «Գիտունի՞կ ես, թե՞ անգետիկ» ժամանցային խաղագիրքը (2 թողարկումով), «Առակներ և լեգենդներ» եռհատորյակը, որտեղ զետեղված են եզրպոսյան առակների՝ հեղինակի կողմից մշակված և չափածո դարձված տարբերակները: 2012 թ. 3D էլեկտրոնային ձևաչափով ընթերցասերներին են ներկայացվել վերոհիշյալ գրքերը, ինչպես նաև՝ հեղինակի խոհախրատական քառյակներն ու հանելուկները: